HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דבר תורה גזילה הנשתנית חוזרת בעיניה [א]שנאמר [1]והשיב את הגזלה אשר גזל מכל מקום ואם תאמר משנתנו [א]משום תקנת השבים ומי אמר ר' יוחנן הכי [ב]והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן [ג]לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו פטור אמר להו ההוא מדרבנן ורבי יעקב שמיה לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן כגון שגזל עצים משופין ועשאן כלים [ב]דהוה ליה שינוי החוזר לברייתו: [ד]תנו רבנן [ג]הגזלנין [ד]ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן והמקבל מהן אין רוח חכמים נוחה הימנו אמר רבי יוחנן בימי רבי נשנית משנה זו דתניא מעשה באדם אחד שבקש לעשות תשובה א"ל אשתו ריקה אם אתה עושה תשובה אפילו אבנט אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה באותה שעה אמרו הגזלנין ומלוי רביות שהחזירו אין מקבלין מהם והמקבל מהם אין רוח חכמים נוחה הימנו מיתיבי [ה]הניח להם אביהם מעות של רבית אע"פ שהן יודעין שהן רבית אין חייבין להחזיר אינהו הוא דלא הא אביהם חייב להחזיר בדין הוא דאביהם נמי אינו חייב להחזיר והא דקתני בדידהו [ו]משום דקא בעי למתני סיפא הניח להם אביהם פרה וטלית וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם תנא רישא נמי בדידהו ומפני כבוד אביהם חייבין להחזיר אקרי כאן [2]ונשיא בעמך לא תאור [ז]בעושה מעשה עמך [ח]כדאמר רב פנחס בשעשה תשובה הכא נמי בשעשה תשובה אי עשה תשובה מאי בעי גביה איבעי ליה לאהדורי שלא הספיק להחזיר עד שמת תא שמע [ט]הגזלנים ומלוי ברבית אע"פ שגבו מחזירין גזלנין מאי שגבו איכא אי גזול גזול ואי לא גזול לא גזול אלא אימא הגזלנין ומאי ניהו מלוי רביות אע"פ שגבו מחזירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם אלא למה מחזירין לצאת ידי שמים ת"ש [י][ה]הרועים והגבאין והמוכסין תשובתן קשה ומחזירין למכירין אמרי מחזירין ואין מקבלין מהם ואלא למה מחזירין לצאת ידי שמים אי הכי אמאי תשובתן קשה ועוד אימא סיפא [ו][כ]ושאין מכירין יעשה בהן צרכי ציבור ואמר רב חסדא [ז]בורות שיחין ומערות אלא לא קשיא כאן קודם תקנה כאן לאחר תקנה והשתא דאמר רב נחמן [ח]בשאין גזילה קיימת אפילו תימא אידי ואידי לאחר תקנה ולא קשיא כאן

אמרו הלכה כרבי שמעון בן אלעזר. כלומר הכי אמר שמואל יש שאומר הלכה כרבי שמעון בן אלעזר וליה לא סבירא ליה: **הנשתנית.** אע"פ שנשתנה חוזרת בעיניה כמות שהיא עכשיו ואפי' השביחה דשינוי לא קני: **וא"ת משנתנו.** דקתני דלא משלם כלים אלא דמי עצים אלמא קני בשינוי: **עד שצבעו פטור.** לגמרי והכא תקנת השבים אינה ואפי' הכי קני בשינוי: **מתניתין מוקי לה רבי יוחנן בגוזל עצים משופים כו'.** משום הכי קאמר רבי יוחנן דטעמא משום תקנת השבים הוא דשינוי כי האי לאו שינוי הוא: **אין רוח חכמים נוחה הימנו.** [ט]אין רוח חכמה וחסידות בקרבו: **אין חייבין להחזיר.** דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל והני לא גזול מידי דקנינהו בשינוי רשות וקסבר רשות (א) יורש כרשות לוקח דמי: **המסויים.** דבר הניכר לרבים זו היא שגזל פלוני והניחה ליורשיו: **בעושה מעשה עמך.** וזה לא עשה מעשה עמו ואין חייבין בכבודו: **רב פנחס.** בחומר בקודש (חגיגה כו.): **ואי לא גזול לא גזול.** ואמאי קרי להו גזלנין: **אע"פ שגבו.** וכל שכן לא גבו דמקרעינא שטרא: **הרועים.** גזלנים הם לרעות בהמות בשדות אחרים: **גבאים.** של מלך לגבות כסף גולגלתא וארנונא ושקלי טפי: **תשובתם קשה.** שגזלו הרבים ואין יודעים למי להחזיר: **ומחזירין למכירין.** למי שמכיר שלו שגזלוהו: **בורות שיחין ומערות.** להכניס בהן מים לשתות דהוי דבר הצריך לכל ויהנו מהן הנגזלים. אלמא אהדורי בעי: **קודם תקנה.** שבימי רבי נשנית משנה זו דמחייב למהדר: גזילה

ותנן לא הספיק ליתנו לו כו'. תימה דלא מייתי מתני' דבהמה והזקינה עבדים והזקינו דמשלם כשעת הגזילה לקמן (דף צו:) ואפי' ר"מ לא פליג אלא בעבדים דליכא למימר לדבריהם דרבנן קאמר להו כדבעי למימר לקמן (דף צה.) דהא ר"מ אית ליה דשינוי קונה גבי נותן למר לצבע (לקמן ק:) ועוד הא קתני גזל מטבע ונסדק משלם כשעת הגזילה (לקמן צו:) וי"ל דכל הני הוי מצי למימר דהוה סתם ואח"כ מחלוקת דפליגי לקמן (ק:) ר"מ ור"י (ל)בצבעו לו אדום וצבעו שחור ואע"ג דטעמא דר' יהודה לא משום דסבר שינוי אין קונה כמו שאפרש לקמן (ב) מ"מ היינו יכולים לדחות כן אבל ההיא דלא הספיק ליתנו אין לדחות דאפי' הוי סתם בחדא מסכת ומחלוקת במסכת אחריתי אית ליה לר' יוחנן הלכה כסתם משנה:

בימי רבי נשנית משנה זו. אור"ת דלא לפניו ולא לאחריו אלא לדורו דוקא תקן משום מעשה שהיה ולא לדורות הבאין דהא מעשים בכל יום שמקבלים מן הגזלנים ודינין דיני גזילות כי ההוא דגזל פדנא דתורא לקמן (דף צו:) וההוא נרשאה דגנב סיפרא (לקמן דף קטו.) וההוא רעיא דפ"ק דב"מ (דף ה.) ונסכא דרבי אבא (ב"ב דף לג:) ואמר נמי באיזהו נשך (ב"מ דף סא:) דרבית קצוצה יוצאה בדיינין ולכך לא פריך לקמן אלא מברייתות דהוה שונה ר' חייא שהיה תלמידו של רבי ולא הקשה ממתני' דקתני משלם כשעת הגזילה לפי שהמשניות היו קודם רבי אלא שרבי סדרם אבל ברייתות היה שונה ר' חייא מה שהיה מוסיף רבי על המשניות ור"י אומר דממתני' לא ה"מ למפרך דלא תקן רבי דאין מקבלים אלא מאותן בני אדם שרוב עסקם ומחייתם בכך והיו ניזונים בגזל ורבית ומתפרנסים בכך כל ימיהם כדקתני הגזלנין ומלוי ברבית דמשמע שאומנותם בכך וכן רועים וכל הנהו דמייתי אבל ממתניתין לא פריך שלא עשו תקנה מלקבל מאדם שגוזל ומלוה ברבית באקראי בעלמא אבל אין לפרש דלהכי לא פריך ממתני' משום דרבי לא תיקן אלא באותם שעשו תשובה וברייתא דמוכח מינה מיירי בעבד תשובה מדקתני וחייבים להחזיר מפני כבוד אביהם מכ"מ ההיא דגזלנים ומלוי ברבית לא משמע דאיירי בעבדי תשובה ועוד שכל אדם יכול להערים שיעשה תשובה ויחזור מעצמו ולא יקבלו ממנו וכן ההיא דכל הכלים (שבת דף קכג:) דאמר ר' חנינא בימי נחמיה בן חכליה נשנית משנה זו וההיא דסוף אלו מציאות (ב"מ דף לג:) דקאמר בימי רבי נשנית משנה זו הכל מפרש ר"ת דלא נשנית אלא להוא דרא וכן ההיא דהוריות (דף יג.) ואין להאריך:

הא אביהם חייב להחזיר. ואם תאמר לצאת ידי שמים קאמר ויש לומר דדייק מדנקט לשון חייבין דהוה ליה למימר אין מחזירין דהוה משמע הא אביהן מחזיר לצאת ידי שמים: **אי עשה תשובה כו'.** וא"ת ולימא כגון שלא קיבלו ממנו דאין מקבלין מהם וי"ל דאם החזיר ולא קיבלו ממנו לא מחייבין בנים להחזיר מפני כבוד אביהן דתו ליכא גנאי א"נ בדבר המסוים ומקבלין מהן מפני כבודו ומשני בשלא הספיק להחזיר עד שמת לפיכך חייבים בנים להחזיר מפני כבוד אביהן ומקבלין מהן דלא שייכא תקנה גבי בנים ועי"ל מאי בעי גביה דאיבעי ליה למוכרו או להוציא מתחת ידו ומדלא חשש לכבודו א"כ אמאי חייבין בנים להחזיר וכן צ"ל באיזהו נשך (ב"מ דף סב. ושם ד"ה תנאי) דשם לא יתכן לפרש בע"א דפריך מהא ברייתא למ"ד רבית קצוצה אין יוצאה בדיינין דמשמע הא אביהן חייב להחזיר ומשני כי הכא ופריך אי עבד תשובה מאי בעי גביה ומאי קושיא אי רבית קצוצה אין יוצאה בדיינין אין חייב להחזירה אפילו לצאת ידי שמים כדמוכח התם דפריך מההיא דמייתי בסמוך הגזלנים ומלוי רביות אע"פ שגבו מחזירין ומשני תנאי היא ולא משני בבא לצאת ידי שמים כדמשני הכא בסמוך דכיון דדרשינן למיתה ניתן ולא להשבון או למורא ניתן ולא להשבון אפי' לצאת ידי שמים לא מחייב ולא כפי' ריב"ן שפירש למורא ניתן (ג) הירא את ה' והחרד מיראתו ולא להשבון על פי ב"ד אלא צ"ל דהכי פריך מאי בעי גביה דכיון דלא חשש למוכרה ולהוציאה או להחזירה מפני כבודו תו לא מחייבי בנים משום כבוד אביהן: **לצאת ידי שמים.** בפרק איזהו נשך לא ה"מ לשנויי הכי למ"ד רבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין דלדידיה אפי' לצאת ידי שמים לא מחייב כדפרישית וסוגיא דהכא כמ"ד רבית קצוצה יוצאה בדיינין אלא דתיקנו דאין מקבלין מדרבנן ולא שייך לשנויי הכא תנאי היא כדמשני התם דהנהו תנאי דהתם קדמו:

כאן

עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ב מהל' גזלה ואבדה הלכה ב ועיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסב סעי' ב:

יב ב מיי' שם הל' י סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שם סעי' ה:

יג ג מיי' פ"א מהל' גזלה ואבדה הלכה יג ופ"ד מהל' מלוה ולוה הלכה ה סמג לאוין קצג ועשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסו סעי' א:

יד ד מיי' פ"ד מהל' מלוה ולוה הלכה ה סמג לאוין קצג טוש"ע י"ד סי' קסא סעי' ז:

טו ה ו ז טוש"ע ח"מ סי' שסו סעיף ב:

טז ח מיי' פ"א מהל' גזלה ואבדה הל' יג סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' שסו סעיף א:

מוסף רש"י

הלכה כסתם משנה. רבי הוא סידר המשנה וכשראה דברי חכם וישרו בעיניו שנאן סתם ולא הזכיר שם אומרו עליהן כדי שלא יהו שנויין מפי יחיד ונראין כאילו נשנו מפי המרובים ויעשו כמותן (ביצה ב:). **לא הספיק ליתנו לו.** לראשית הגז לכהן (לעיל סו. צג:). **עד שצבעו.** ישראל זה (חולין קלה.). **פטור.** דקנייה בשינוי דהוה ליה כמזיק מתנות כהונה או שאכלן (שם) ודמים נמי לא משלם דלאו גזל גמור הוא, דלא מטא לידיה (לעיל צג:) דאין כהן יכול להזמינו בדין, דיכול לומר לאחר אתננו, אבל קודם שצבעו מי שחטפו זכה בו (לעיל סו.). **אינהו הוא דלא הא אביהם חייב להחזיר.** כדתניא רבה בהגוזל בתרא (קיב.) וחי אחיך עמך לדידיה הוא דאזהריה רחמנא אהדר ליה דניחי בהדך, דסיפיה דקרא ארישיה קאי, אל תקח ואם לקחת החזר, אבל לבריה לא אזהר (ב"מ סב.). **בורות שחין ומערות.** שמתכנסין בהן מים ושותין מהן ובב"ק (לעיל נ:) מפרש מאי בור ומאי שיח ומאי מערה (ביצה כט.).

רבינו חננאל

אמר ר' יוחנן דבר תורה גזלה המשתנת, כגון שגזל עצים משופין ועשאין כלים דאיפשר לפרקן והוא שינוי דהדר למילתיה וכיוצא, הגזלה עצמה חוזרת בעיניה שנ' והשיב את הגזלה אשר גזל, מכל מקום, ועשו דברי תקנה להיות נוטל דמים מפני תקנת שבין. מעשה באחד שביקש לעשות תשובה אמרה לו אשתו אם אתה עושה תשובה אפילו דמי אבנט אינו שלך ונמנע ולא עשה תשובה, באותה שעה אמרו הגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו אין מקבלין מהן וכל המקבל מהן אין רוח חכמ' נוחה הימנו. אמר ר' יוחנן בימי רבי נשנית

רבינו חננאל (המשך)

משנה זו. ומותבינן עליה (הנית) [הניח] להן אביהן מעות של רבית אף על פי שיודעין שהן של רבית אין חייבין להחזיר, הן אין חייבין להחזיר הא אביהן חייב להחזיר. ופרקינן, אביהן אינו חייב להחזיר וכל שכן בניו, ומשום דבעי מיתנא סופא בדידהו, (הניה) [הניח] להן אביהן פרה או טלית גזילה וכל דבר המסויים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן, והוא שעשה תשובה ולא הספיק להחזיר, ואף על פי שאין מקבלין מהן עד שמת, כיון שהן גזלה קיימת בניו חייבין להחזיר מפני כבוד אביהן, תנא נמי רישא בדידהו. וכיון שאין מקבלין מהן למה מחזירין. ומוקמינן לה כדי לצאת ידי שמים. ומותבינן, הרועין והגבאין והמוכסין תשובתן קשה וכול'. ואסיקנה לשמעתא כולהי לאחר תקנה וכי עשו תקנה בגזילה שאינה קיימת אבל גזילה קיימת הדרא בעינה.

מסורת הש"ס

א) לעיל סו., ב) [שבת מו. וש"נ], ג) [חולין קלה. לעיל סו. לג:], ד) [תוס' שביעית פ"ח], ה) ב"מ סב. [תוס' דב"מ ספ"ה] לקמן קיב., ו) [שבת ל. וש"נ נדרים כח: וש"נ], ז) ב"מ [מח:] סב. יבמות כב: סנהדרין פה. [ב"ב ד. מכות ח:], ח) חגיגה כו., ט) ב"מ סב., י) [תוספתא דב"מ פ"ח], כ) ביצה כט. ע"ש, ל) בתוס' ר"פ איתא, בלבצוע לו אדום. וכצ"ל.

תורה אור השלם

1. וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל אוֹ אֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק אוֹ אֶת הַפִּקָּדוֹן אֲשֶׁר הָפְקַד אִתּוֹ אוֹ אֶת הָאֲבֵדָה אֲשֶׁר מָצָא: ויקרא ה כג

2. אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאֹר: שמות כב כז

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אין חייבין וכו' וקסבר רשות. נ"ב ע"ל בפ' בתרא ריש דף קיב: (ב) תוס' ד"ה ותנן וכו' שאפרש לקמן. נ"ב בדף צה ע"ב בד"ה בשבח לפי פר"ת: (ג) ד"ה אי עשה וכו' כפי' ריב"ן שפירש למורא ניתן לירא את ה' שיש לו להחזיר מיראתו:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אין רוח חכמים כו' אין רוח חכמה. עי' תוי"ט פ"ג משנה י' דאבות: